

**B
VÉ
S
I**

BĚSOVSKÁ

Táhnou po pláni jak mlha.
Proč tak smutně zpívají?
Pohřbívají svého druha,
nebo vědmu vdávají?

Řek bych, že nás nejspíš honí
nějaký běs po poli.
Je víc mrtvá nežli živá.
Běs ji táhne ke stržím.

Mě nepohřbí rodná hlína,
zmrznu, zahubí mě bída.
V černém lese pro pár rublů
vrazí do mě lotr nůž.

Rejdí, krouží roje běsů
ve výšině větrné
a to lkání plné děsu
mi snad srdce utrhne.

FJODOR MICHAJLOVIČ DOSTOJEVSKIJ ^vBĚSI

„Je to jenom maličký odporný běsík, který má rýmu a nevyvedl se.“
V malém ospalém městečku se šíří neklid a násilí. Někdo spustil
řetězec událostí, které vedou ke ztrátě všech dosavadních hodnot.
Může za to Nikolaj Stavrogin nebo Petr Verchovenskiij? Hranice mezi
dobrem a zlem se začínají vytrácet a běsi v nitru jednotlivců i celé
společnosti rozpoutávají chaos. Není-li Boha, všechno je dovoleno!
Dostojevského pokřivený a krutý pamflet nelítostně zkoumá temnotu
lidské duše a destruktivní sílu radikálních ideologií.

režie

Lukáš Křížek

překlad

Mathesius–Hašková–Hulák

dramatizace

Kudláčková–Kovalčuk–Hroboso

dramaturgie

Luděk Horký

scéna, kostýmy

Kateřina Baranowska

realizace scény

Kateřina Baranowska a Hroboso

realizace kostýmů

Kateřina Dobrovolná a Hroboso

světelný design

Michael Simandl

světla, zvuk

Ela Hejdová a Ester Gracerová

píseň „Běsovská“

text: úryvky z díla A. S. Puškina

hudba: Anna Poláková a Mikuláš Adam

hlasová spolupráce

Denisa Agarski

foto vizuál

Markéta Šedivá

foto inscenace

Anna Fixová, Štěpán Kňákal

a Markéta Šedivá

premiéry 7. a 8. února 2025 v Divadle RADAR
určeno pro diváky 13+

Nikolaj Vsevolodovič Stavrogin

Radek Šedivý

Alexej Nilyč Kirillov

Johan Klesal

Štěpán Trofimovič Verchovenski

David Slížek

Petr Štěpanovič Verchovenski

Martin Holzknicht / Radomír Pivoda

Ivan Pavlovič Šatov

Adam Ondřich / Jan Žídek

Tichon, Fedka

Martin Čepelík / Matěj Beneš

Mavrikij Nikolajevič

Michael Simandl / Prokop Vopařil

Ignat Lebjadkin

Vojtěch Chalupa

Ljamšin

Filip Beitl

Šigalev

Vojtěch Machuta

Erkel

Jan Plíva

Artěmij Pavlovič Gaganov

Matěj Chalupa

Varvara Petrovna Stavroginová

Lucie Valenová / Helena Plicková

Praskovja Ivanovna Drozdovová

Jana Kobesová / Magdaléna Gracerová Chrzová

Marja Timofejevna Lebjadkinová

Markéta Šedivá / Ivana Vránková

Darja Pavlovna Šatovová

Kateřina Dobrovolná / Eliška Navrátilová

Lizaveta Nikolajevna Tušinová

Koralína Baňková / Vladana Brouková

Marie Šatovová

Lucie Papíková

DOSTOJEVSKÉHO BĚSNĚNÍ

Život Fjodora Michajloviče Dostojevského (1821–1881) byl plný dramatických a osudových zvratů – od osobních tragédií, přes finanční potíže až po přímý vliv událostí, které pro jeho život a dílo byly zcela zásadní. Jednou takovou událostí byla účast ve skupině Petraševských, což byla opoziční mládež hlásající myšlenky utopického socialismu. S ní spřízněný Dostojevskij měl šířit dopis Vissariona Grigorjeviče Bělinského o Nikolaji Vasiljeviči Gogolovi. Za účast v tomto hnutí, které mj. vystupovalo proti tehdejšímu caru Mikulášovi I., byl zatčen a odsouzen k trestu smrti. Nakonec mu ale byl trest zmírněn „pouze“ na nucené práce na Sibiři. Tato zkušenost, zahrnující roky mezi zločinci, jej přiblížila k pravoslaví a poskytla mu vhled do lidského utrpení. Proto (a nejen proto) se věnoval složitým a temným otázkám – střetu dobra a zla, tíze viny, výčitkám svědomí a hledání absolutní pravdy.

Román *Běsi* vznikl v době, kdy Dostojevskij velmi kriticky a s existenciálními obavami pozoroval radikalizaci společnosti, vzestup revolučních ideologií a morální rozklad, který změny provázel. Podnětem byl skutečný případ vraždy revolucionáře Ivana Ivanova, kterou spáchala skupina anarchistů vedená Sergejem Něčajevem, který se stal předobrazem Petra Verchovenského. Ve svých zápiscích Dostojevskij píše: *„Petr je nejen zločinec, je to politický démon. Ničemu nevěří, ale ví, jak přesvědčit ostatní, aby věřili v cokoliv, co se mu hodí.“*

O Stavroginovi píše jako o charismatickém, ale morálně zkaženém člověku, který je zrcadlem chaotického a bezradného ducha doby. Pomyslnou svatou trojici uzavírá Kirillov, jenž touží po absolutním zejsoucňení a horlivě razí teorii absolutní svobody, která je násilně odtržena od Boha a spočívá v překonání strachu z vlastní smrti.

Ve svých dopisech blízkým a kolegům Dostojevskij píše:

„Běsi jsou o mých vlastních obavách – o tom, kam směřujeme jako lidé, jako národ. Každý z nás má v sobě démona, ale otázka je, zdali jej dokážeme vyhnat, nebo zdali nás zničí.“

(...)

Stavrogin je můj nejhlubší hřích, mé největší tajemství. Je to člověk, který má vše, ale vědomě všechno zničí. Jeho síla a slabost jsou stejné: nevěří v nic, ani v sebe.

(...)

Chtěl jsem napsat knihu, která by byla varováním. Lidé se snadno nechají strhnout vášní, touhou po moci, iluzí svobody. Ale zapomenou, že svoboda bez víry je jen jiná forma otroctví.“

Román vycházel na pokračování v časopise *Ruský věstník* (1871–72, knižně až 1873) a přestože vznikl před více než 150 lety, témata v něm obsažená (bohužel) stále rezonují. Dostojevskij nelítostně ukazuje, že boj s chaosem a zlem není jen posláním společnosti, ale také výzvou, které ve své duši a svědomí musí čelit každý sám. Otázka, zda tohle zlo dokáže(me) překonat, zůstává i nadále bytostně aktuální.

INSCENOVÁNÍ *BĚSŮ* NA ČESKÝCH JEVIŠTÍCH

- 1967** Divadlo F. X. Šaldy Liberec (československá premiéra)
dramatizace: Albert Camus, režie: Ivan Glanc
- 1992** Zemské divadlo Brno (dnešní NdB, Mahenovo divadlo)
dramatizace: Albert Camus, režie: Zdeněk Kaloč
- 1997** Národní divadlo, Praha
dramatizace: Johana Kudláčková a Josef Kovalčuk
režie: Ivan Rajmont
- 2002** Divadlo v Dlouhé, Praha
dramatizace: Albert Camus, Hana Burešová a Štěpán Otčenášek
režie: Hana Burešová
- 2004** CED / Divadlo Husa na provázku, Brno
pod názvem: *BĚSI – Stavrogin je ďábel* (projekt *Sto roků kobry*)
dramatizace: René von Ludowitz a Petr Oslzlý
režie: Vladimír Morávek
- 2010** Divadelní spolek Kašpar, Divadlo v Celetné, Praha
dramatizace: Albert Camus, režie: Alexandr Minajev
- 2015** Národní divadlo Brno (Reduta)
dramatizace: Roman Sikora a Martin Čičvák, režie: Martin Čičvák
- 2017** DAMU DISK, Praha
dramatizace: Norbert Závodský a Kateřina Slezáková
režie: Norbert Závodský
- 2019** Divadlo F. X. Šaldy Liberec
dramatizace: Dodo Gombár, režie: Dodo Gombár
- 2022** Společnost doktora Krásky, Praha
pod názvem: *Běsi (Krásky)*, dramatizace: Petr Lanta
režie: Petr Lanta
- 2025** Divadlo RADAR / Hroboso
dramatizace: Johana Kudláčková, Josef Kovalčuk a Hroboso
režie: Lukáš Křížek

DOSTOJEVŠTINA je pojem, který poprvé použil Maxim Gorkij, aby kriticky popsal charakteristické rysy v Dostojevského díle. Termín označuje jak literární styl, tak filozoficko-psychologický obsah. Hlavními znaky jsou přehnaná emocionalita, vnitřní rozervanost postav, náboženský a mystický podtext nebo sklon k iracionalitě. Podle Gorkého se Dostojevskij příliš zaměřuje na individuální utrpení a introspekci, namísto kolektivního ducha a optimismu. Označuje jej proto za „nebezpečí ruské duše“. Literární kritika vnímá „dostojevštinu“ jako unikátní rys, který činí dílo nadčasovým. Může tedy být chápána nejen jako kritický pojem, ale také jako pocta hloubce a složitosti Dostojevského díla.

NÁBOŽENSTVÍ A VÍRA jsou v Dostojevského tvorbě ústředními tématy. Slouží mj. jako protiklad k nihilismu, morálnímu chaosu a duchovní prázdnotě. Každá z Dostojevského postav se se svou vírou v existenci Boha do jisté míry potýká, a to v zápase plném utrpení a hledání vyššího smyslu. Věřit není snadné ani samozřejmé, ale je to nezbytné pro morální obrodu člověka. Postavy, které se odvracejí od Boha, končí v prázdnotě. Ale i největší hříšníci mohou nalézt cestu zpět, pokud přijmou Boha a učiní pokání. Dostojevskij víru neidealizuje, ukazuje její složitost a současně lidskou potřebu duchovního ukotvení.

Slovo „**BĚS**“ pochází ze staroslověnského бѣсъ (*běsъ*) a má kořeny v praslovanském jazyce. Označuje démonické bytosti nebo zlé duchy, kteří škodí lidem a vyvolávají chaos. Také si jej ale můžeme vykládat jako výraz pro šílenství, nepředvídatelnost, vztek či hrůzu. Dostojevského běsi jsou metaforou pro vnitřní konflikty postav, jejich morální krize a destruktivní vášně.

ŠIGALEVISMUS představuje ideu radikálního společenského uspořádání. Dostojevskij zde satiricky poukazuje na to, jak se snaha o rovnost může zvrhnout v centralizaci moci a potlačení individuality ve jménu tzv. „vyššího dobra“.

„V rohu map z 15. století bývá prázdný prostor bez tvaru a jména, kde jsou napsána tři slova: hic sunt leones. Onen temný kout je i v člověku. Vášně obcházejí a bouří kdesi v nás, a v tomto temném prostoru duše lze oprávněně říci: zde jsou lvi.“

NIHILISMUS popírá uznávané hodnoty, pravdy nebo smysl života. V radikálnější podobě odmítá tradiční instituce, autority a morální normy. Projevuje se v různých formách – jako filozofický koncept, kulturní postoj nebo politické hnutí. Dostojevskij ho představuje jako ideologii mladé generace, která se bouří proti tradicím, víře a společenským strukturám. Stavrogin ztělesňuje nihilismus jako osobní krizi. Jeho život je poznamenán absencí hodnot, což vede k apatii a prázdnotě. Jeho nihilismus není triumfem, ale tragédií.

RADIKALISMUS označuje postoje a jednání, která usilují o zásadní proměnu společenského, politického nebo ekonomického systému. Radikální hnutí odmítají kompromisy a požadují strukturální změny, které považují za nutné k odstranění nespravedlnosti, potlačení útlaku nebo dosažení ideálního stavu společnosti. Dostojevskij líčí hnutí jako chaotickou směsici ideologií, cynismu a osobních ambicí.

EXISTENCIALISMUS klade důraz na jedinečnost existence, svobodu volby a odpovědnost za vlastní život. Jádrem celé filozofie je přesvědčení, že lidé nejsou předurčeni vnějšími faktory, ale sami dávají smysl svému bytí prostřednictvím svých rozhodnutí a činů. Existencialismus se zrodil jako reakce na krizi moderní doby, kdy tradiční hodnoty a víra začaly ztrácet svou autoritu. Dostojevskij tuto krizi zachytil, čímž předznamenal témata, která pak o několik desetiletí později řešili existencialisté jako Kierkegaard, Nietzsche, Sartre nebo Camus. Poslední z nich stojí též za první dramatisací románových *Běsů*.

SYMBOLISMUS usiluje o vyjádření hlubších, skrytých významů prostřednictvím symbolů, metafor a náznaků. Namísto realistického zobrazování se zaměřuje na subjektivní pocity, emoce a duchovní podtext. Stavrogin je symbolem duchovní prázdnoty a morálního úpadku. Reprezentuje například krizi člověka. Dalším takovým příkladem je symbolika spojená s vinou, vykoupením a zlem. Motiv „běsů“ odkazuje na evangelický příběh o posedlých prasatech (*Lukáš 8:32–33*), který popisuje destruktivní síly, jež ovládají lidskou společnost.

Fedor Michajlovič Dostojevskij.

Hroběso

Divadlo RADAR

umělecká šéfkyně Eliška Toperczerová

zřizovatel souboru

DDM Praha 7, ředitel Jiří Svoboda

Divadlo RADAR, Pplk. Sochora 9, Praha 7

divadloradar.cz

facebook.com/divadloradar

facebook.com/radarhroběso

instagram.com/radar_hroběso

HROBESO v divadelní sezoně 2024/25 vedou

Luděk Horký, Martin Holzknicht, Radek Šedivý a Klára Vajnerová

Objednávky, vstupenky a informace

Luděk Horký, tel.: 739 524 521

Lukáš Křížek, tel.: 721 584 606

Nositele autorských práv k dílu zastupuje DILIA,
divadelní, literární, audiovizuální agentura, z.s., Krátkého 143/1, Praha 9.

Praha 7

Divadlo Radar

FIXY.CZ

Lid, ve kterém vše to vzpourou,
netrpělivě a s touhou,
čekal čekal na studenta,
až ho peklo zatratí.

Zbavit cara jména cara
rozdělit lidu zem.
Zrušit církve a rodiny,
vyúčtovat se všemi.

Vprostřed pláně zasněžené
běsi mají noční sněm.
Teď vzplanul jak jiskra ve tmě
starých časů zločinem.

Rejdí, krouží roje běsů
ve výšině větrné
a to lkání plné děsu
mi snad srdce utrhne.

text písně tvoří úryvky z výboru z díla Alexandra Sergejeviče Puškina
Trýzeň milosti v překladu Hany Vrbové